

Corrado Galignano, *Come cardellino in gabbia. Fra Giuseppe da Copertino (1603–1663) e le sue canzoncine spirituali*, presentazione M. Spedicato, introduzione A. Cascetta, Galatina (Le) 2022, pp. 399.

Nowy tom w serii wydawniczej Società di Storia Patria di Lecce *Cultura & Storia* proponuje czytelnikom studium poświęcone duchowym pieśniom św. Józefa z Kupertynu. Autor, C. Galignano, włożył wiele wysiłku w badania i rekonstrukcję, a także w analizę pojęciową, filologiczną i metryczną kompozycji poetyckich przypisywanych bratu Józefowi Desa. Prezentacja M. Spedicato otwiera publikację i w sposób zwięzły, ale wyczerpujący, ilustruje pracę Autora oraz podkreśla zalety tych skrupulatnych badań: „Wyróżnił się przede wszystkim w egzegetycznym badaniu źródeł i w rygorze hermeneutycznym, jaki zastosował, prezentując wizję plastyczną, a jednocześnie silnie zakotwiczoną w pierwszych i niezastąpionych świadectwach zebranych w różnych biografiach brata z Kupertynu” (s. 7–8). Podstawowym problemem, który starał się rozwiązać Galignano, jest autorstwo poetyckich wersów przypisywanych świętemu zakonnikowi. W istocie, jak zauważa Spedicato: „Śledząc uważnie słownik epistolarny zakonnika z Kupertynu, autor dochodzi do wniosku, że znaczną część tekstów składających się na aparat poetycki nie można przypisać bezpośrednio Desie, lecz kulturowo-ludowemu środowisku, z którego czerpał inspirację i łatwą, komunikatywną adaptację” (s. 9). Można jednak uznać świętego za autora niektórych utworów pisanych, natomiast nie jest możliwe, aby był on autorem muzyki, gdyż sam zeznał, że „słyszał muzykę aniołów grających i śpiewających w chórze” (s. 10). W książce zamieszczono również wstęp A. Cascetta (s. 11–14), który stanowi przegląd zagadnień związanych z pieśniami Józefa z Kupertynu i poetycką twórczością religijności ludowej jego czasów.

Publikacja składa się z pięciu rozdziałów, z których pierwszy dotyczy źródeł, które przekazały pamięć o tym dziedzictwie świętego. Autor przedstawia biografów od XVII do XX wieku (s. 17–71) i ich spuściznę literacką dotyczącą brata Józefa. „Autorzy ci stanowią źródła niniejszych badań, prawdziwe filary józefińskiej historiografii, z których każdy ma inne konotacje, wzajemnie wzbogacające się style i punkty widzenia. Czerpiemy z nich, przesiewając je wszystkie, aby prześledzić informacje i świadectwa dotyczące produkcji poetyckiej Świętego z Kupertynu, związane ze szczególnymi sposobami, w jakich ją wyrażał” (s. 18).

Krótki drugi rozdział (s. 75–93) dotyczy kwestii spisów pieśni, przekazanych przez dwóch biografów: Roberto Nuti OFMConv (1678) i Giuseppe Ignazio Montanari (1851). Różnią się one liczbą kompozycji – pierwszy wymienia 44 – drugi 47, oraz ich kolejnością. Następnie Galignano przedstawia czytelnikom charakterystykę pieśni, sięgając także do wcześniejszych opracowań, w których o nich wspomniano, i kończy stwierdzeniem, że

„...teksty ojca Józefa z Kupertynu nie narodziły się po to, by być utrwalone i pozostać na kartach pisanych, ale by być wyrażone i dokonane w pieśni, bardzo często w sposób nagły i spontaniczny” (s. 91).

Piosnki duchowe, przypisywane Świętemu, to tytuł trzeciego rozdziału, podstawowego dla całej pracy Galignano (s. 97–223). Autor analizuje w nim 55 tekstów rozmieszczonych w szesnastu działach (rok liturgiczny, Jezus, Maryja, święta liturgiczne, święci). Ich szczegółowy wykaz został opublikowany osobno na s. 387–389. Schemat analizy, rygorystycznie przestrzegany i stosowany, obejmuje swoistą egzegezę tekstu, jego przesłania i metryki fragmentu poetyckiego. Ostatnia, 16. część zawiera inne wersy (nr 48–55), niezwiązane z dwoma spisami, lecz pochodzące z innych źródeł. Autor informuje o „8 tytułach i 47 nowych wierszach, które dodane do tych od Nutiego i Montanariego, wzbogacają – o niewiele, prawdę mówiąc – i uzupełniają poetyckie patrymonium ojca Józefa z Kupertynu, które pozostało do naszych czasów” (s. 218).

W kolejnej części poruszono kwestię pewników i problemów dotyczących autorstwa utworów józefińskich oraz ich kompozycji (s. 227–333). Długi i podzielony na liczne paragrafy rozdział rozpoczyna się od zbadania pism, które rzeczywiście wyszły spod pióra świętego. W rzeczywistości negatywna ocena A. dotyczy *Detti* i *Meditazioni* (s. 227–234), natomiast *Listy* i niektóre fragmenty poetyckie uznaje za wiarygodne (s. 235–246). Interesującą lekturę oferuje analiza grafologiczna pisma Desy i historyczna eksplikacja zmiany jego pisma w różnych etapach jego dosyć skomplikowanego życia (s. 246–268). Kolejny temat, związany aktywnością epistolarną, dotyczy jego relacji w roli przewodnika oraz ojca duchowego Katarzyny i jej siostry Marii Franciszki Apollonii, infantki domu Savoya (s. 268–288). Następnie Galignano zajmuje się kwestią pisowni i kompozycji wierszy, czyli cechami językowymi, a także sposobem wyrażania się, który „jest [...] zawsze naturalny, konkretny, zakotwiczony w tym, na co pozwalała mu jego skąpa wiedza literacka i perypetie egzystencjalne...” (s. 299). Takie podejście pozwala Autorowi na przedstawienie kolejnego punktu, bardzo trudnego, bo intymnie subiektywnego, dotyczącego inspiracji wierszy (s. 299–310).

W rzeczywistości źródła mówią o tym bardzo niewiele, ale po szczegółowym zbadaniu A. doszedł do wniosku, że przykłady „...pomagają nadać spójność temu, że Świętemu zdarzało się z pewną częstotliwością mówić i śpiewać wiersze: wyrażać się spontanicznie, za pomocą słów i strof, charakteryzujących się zwięzłością, lapidarnością i oszczędnością...” (s. 310). Logiczna konsekwencja dotychczasowych dociekań Galignano doprowadziła go do odpowiedzi na wątpliwości i pewniki dotyczące autorstwa pism Świętego. „Jeśli jednak we wszystkich kompozycjach przypisywanych ojcu Józefowi nie można odnaleźć tego samego stylu, całkowicie osobistego, to słuszne i dobrze uzasadnione jest powątpiewanie

w autentyczność tych, które, że tak powiem, zmieniają partyturę i grają inną muzykę” (*tamże*). Poddając analizie niektóre teksty poetyckie (s. 311–323), zgodnie z wcześniej ustalonymi i uargumentowanymi kryteriami, A. wykazuje ich autorstwo nie związane ze św. Józefem z Kupertynu, zarówno pod względem inspiracji, jak i formy literackiej. Najbardziej emblematycznym przypadkiem jest utwór *A canti sonori...*, nr 6 niniejszej publikacji (s. 107–110). Badania dowiodły, że wiersz jest autorstwa „Weroniki Gambary (1485–1550), znanej poetki włoskiego renesansu i cenionej uczennicy Pietro Bembo, energicznej zwolenniczki stylu i poetyki Francesco Petrarki (1304–1374) i wzoru wartości włoskiego języka wernakularnego w relacji do języka wyrafinowanego...” (p. 324). Sam Galignano ma nadzieję, że kolejne badania pozwolą nadać imiona anonimowym dotąd autorom, a także badania nowych rękopisów, które odkopią inne pisma świętego od lotów (s. 329–333).

Rozdział piąty (s. 337–367) próbuje zrekonstruować i prześledzić, posługując się biografiami, duchową drogę Świętego, jego wewnętrzne dojrzewanie osadzone w wydarzeniach z życia. Asceza i mistyka zakonnika z Kupertynu są przewodnim motywem, który kieruje całą refleksją Galignano na końcowych stronach tomu.

Książka wzbogacona jest o dwa aneksy, pierwszy (s. 371–376) przekazuje fragment zaczerpnięty od Montanariego, drugi prezentuje dokumenty dotyczące Weroniki Gambary (s. 377–379). Kolejnymi aparatami krytycznymi są bibliografia (s. 381–386), wspomniany już szczegółowy indeks kancjonałów (s. 387–389) oraz indeks ogólny tomu (s. 391–392). Jednym z mankamentów, który niestety daje się zauważyć, jest brak indeksu nazwisk i indeksu analitycznego, który jest bardziej niż niezbędny w publikacjach tego rodzaju.

Tom jest cenny, ponieważ z należytyim rygorem naukowym podejmuje niełatwą dziedzinę, jaką jest poezja Świętego. Ta ostatnia doprowadziła do ciekawych i nowatorskich wyników, zwłaszcza dotyczących delikatnej i niejasnej kwestii autorstwa pism Józefa Desa. Autor przedstawia dowody na to na tyle dobrze uzasadnione, aby mogły zostać powszechnie uznane i zaakceptowane. Należy mieć nadzieję, że studium stanie się początkiem badań mających na celu dalsze wyjaśnienie tego zagadnienia, a także, czemu nie, odkrycia kolejnych tekstów św. Józefa z Kupertynu.

Emil Kumka OFMConv